

Una revisió de Fabra

Narcís Iglésias,
Una revisió de Fabra, una crítica a la norma. L'obra lingüística de Josep Calveras,
Girona: CCG Edicions / Universitat de Girona-Institut de Llengua i Cultura Catalanes, 2004.

La nostra societat actual assumeix amb naturalitat que la llengua estàndard és necessària i inqüestionable: sense un model de llengua de referència general, àmbits com l'ensenyament, els mitjans de comunicació i la cultura difícilment podrien funcionar. A diferència d'altres cultures veïnes com l'espanyola o la francesa, l'entrada de la cultura catalana en el món contemporani ha estat relativament recent, abrupta i sense solució de continuïtat amb el passat més immediat. En efecte, a les primeres dècades del segle XX la cultura catalana s'afirma autònoma, moderna i europea, fet que ha comportat que el català hagi experimentat uns canvis tan substancials i radicals que la llengua amb què tancàvem el segle passat tingui molt poc a veure amb la llengua que parlaven i escrivien els últims modernistes de principis del segle XX. No obstant això, es dibuixa una línia de continuïtat i de referència ineludible en la llengua catalana contemporània (que alhora és ruptura amb la llengua dels segles moderns): l'obra d'una persona clau en la definició de

les bases de la nostra modernitat: Pompeu Fabra.

Sota el guiatge de Fabra, la llengua catalana passa per una experiència fonamental en la seva història: es defineix i s'imposa un codi normatiu, el món cultural l'assumeix com a propi (per anar-lo modelant, completant i afinant), i el poder polític instaura el catalanisme l'institucionalitza. En aquest marc d'institucionalització cultural i política del catalanisme, Pompeu Fabra assenta les bases de la llengua catalana actual, i la llengua entra en un procés de codificació, pel qual havien passat uns segles abans llengües com el francès o l'espanyol. La gran vàlua de l'obra de Fabra i la seva acceptació general (com a mínim al Principat) han fet ombra als seus coetanis que van estar disformes amb els seus plantejaments i les seves propostes.

La figura més important a l'ombra de Fabra va ser el jesuïta Josep Calveras. Educad en l'hostilitat a la persona i l'obra de Fabra (com tanta altra gent de la seva època), Calveras es va convertir en un dels primers lingüistes a plantejar què era el que ell anomenava el *llenguatge literari* (entenent per aquest tant la norma com la llengua literària general) i quina funció –cultural, social i política– tenia elaborar una varietat lingüística d'aquest tipus. A partir de l'atenció preferent per l'anàlisi de la codificació fabriana, Calveras traçà un marc teòric general, que amb prou feines va ser tingut en compte. Arran d'això, es va posar a analitzar diverses solucions (sobretot morfològiques, sintàctiques i lèxiques) de la norma i de la llengua literària de la seva època, per a sovint acabar denunciant-les per massa monolítiques, artificials, puristes, afrancesades i poc permeables als dialectes i a la llengua popular.

Calveras sabia perfectament que la sort de qualsevol llengua anava estretament lligada a l'acció del conjunt d'institucions culturals i polítiques. Per això, al mateix temps que analitzava la naturalesa de tota llengua estàndard i la codificació fabriana en particular, desplegà una estratègia política per fer participar els personat-

ges antifabrians del consens lingüístic general (de tall fabrià) i, de retruc, per aconseguir que la màxima autoritat política en matèria de llengua, l'Institut d'Estudis Catalans, tingués en compte els personatges i les institucions que havien quedat fora del seu radi d'acció i influència.

L'operació política de Calveras va consistir a crear, sota l'aixopluc de l'influent orde dels jesuïtes, una nova institució lingüística, l'Oficina Romànica, per oferir un punt de trobada entre els antifabrians i el IEC. L'aposta calveriana no va ser la guanyadora: ni la vàlua científica de les personalitats en conflicte, ni la seva força política, ni la necessitat de reconèixer-se, era la mateixa. Iglésias exhuma i recupera aquesta història fallida, en molt bona part enterrada en epistolars i documents privats, quan la narració i l'anàlisi dels fets ho demana.

L'obra científica de l'Oficina Romànica, en canvi, ha tingut una recepció més o menys normalitzada en el món acadèmic. De l'obra lingüística personal de Calveras no es pot dir el mateix. La major part dels seus articles i estudis han passat inadvertits, i han quedat dispersats en publicacions diverses o enterrats en manuscrits. Només una petita part de la seva obra, especialment el seu llibre *La reconstrucció del llenguatge literari català*, va tenir un cert ressò públic. Per això, es mostra molt oportú que el llibre *Una revisió de Fabra, una crítica a la norma* presenti, en el seu context, el conjunt de l'obra científica de Josep Calveras i tingui en compte la seva transcendència social, cultural i política: en vida de l'autor, la seva figura i la seva obra no van passar de determinats cercles molt restringits (catòlics i regionalistes, sobretot); pòstumament, un cop reivindicat per certs corrents de la incipient sociolingüística acadèmica, es va convertir en referència dels debats públics dels anys vuitanta i noranta sobre el model de llengua dels mitjans de comunicació. Així, doncs, convenia que, més enllà de les necessitats immediates i parcials d'apropiar-se de Calveras

en determinades direccions, es presentés i avalués el conjunt de la seva obra, s'analitzés en el seu context i es valoressin les seves aportacions més rellevants.

La velocitat dels temps contemporanis fa difícil que els ciutadans tinguem consciència del que anem deixant enrere. Ara que la societat catalana viu amb naturalitat l'existència de la llengua estàndard, pot ser una bona ocasió de veure com es va gestar el procés de creació del català contemporani, i pot resultar d'un interès afegit el fet de revisar-lo des de l'òptica d'un coetani dels fets, d'un personatge enginyós i independent com Josep Calveras. De fet, la seva obra ens recorda que la llengua és molt més que la suma d'opcions normatives, suposadament neutrals i científiques: la llengua també és una institució, amb una dimensió social i política, i com a tal subjecta a múltiples pressions de tota mena. En bona mesura, Calveras explica, per denunciar-ho, que la codificació és un procés artificial, i expressa el seu desacord amb el fet que el món cultural del seu temps assumís, acríticament, aquest procés que naturalitzava l'artifici.

En definitiva, el naixement del català contemporani va ser un procés en què la ciència, la cultura i la política van confluir en un projecte comú dissenyat per unes minories i pensat perquè el conjunt de la societat catalana se'l fes seu i el veiés com a natural i necessari. Aquesta va ser la gran victòria de Fabra. Calveras se'n va adonar i, des d'una posició crítica i incòmoda, va narrar aquesta gesta per destapar-ne les interioritats. La importància d'aquesta aproximació innovadora a la història de la llengua catalana contemporània queda avalada per l'atreviment del grup d'Història de la Llengua de la Universitat de Girona, i d'una manera especial pels directores de la col·lecció, Josep M. Nadal i August Rafanell, d'inaugurar amb el llibre de Narcís Iglésias la nova col·lecció «Veus del Temps» de l'editorial gironina CCG Edicions. ♦

NARCÍS IGLÉSIAS